

Landelijke Aanpak **Wolven**

Inhoudsopgave

1. Aanleiding	3
2. Doelstelling	3
3. Reikwijdte	4
4. Activiteiten en planning	5
4.1 Preventie	5
4.1.A Landelijk Team Veebescherming	5
4.1.B Europese Fondsen	5
4.1.C Invulling open norm Besluit houders van dieren	6
4.1.D Ruimtelijke visie	6
4.2 Kennis en informatiedeling	6
4.2.A Landelijk Informatiepunt Wolf (LIW)	6
4.2.B Landelijk Deskundigenteam Wolf	7
4.2.C Kennis en expertise	7
4.3 Verbetering incidentenbestrijding	8
4.3.A Onderzoek definitie probleemwolf	8
4.3.B Onderzoek versnellen vergunningverlening	8
4.3.C Onderzoek mogelijkheden tot maatregelen vanuit veiligheidsperspectief	8
4.4 Internationale aanpak	9
4.4.A Verlagen beschermde status	9
4.4.B Bepaling Staat van Instandhouding (Svl)	9
4.4.C Noordwest-Europese Wolvensamenwerking	9
4.4.D Verkennen mogelijkheden tot maatwerk voor NL bij Europese Commissie	10
5. Samenwerking en communicatie	10
6. Belangrijkste randvoorwaarden	11
7. Organisatie	11

1. Aanleiding

De aanwezigheid van wolven in Nederland roept uiteenlopende reacties en nieuwe dilemma's op. Er bestaan zorgen over de veiligheid van mensen en hun (gehouden) dieren en de positie van de wolf en de bescherming van de natuur.

We zien een toename van het aantal wolvenincidenten met vee. Daarnaast hebben zich recent ook confrontaties van wolven met mensen en huisdieren voorgedaan. Tegelijkertijd is Nederland door Europese wetgeving (de Habitatrichtlijn) verplicht om de wolf te beschermen. Provincies zijn primair beleidsverantwoordelijk voor de wolf en hebben daarmee ook een belangrijke rol als bevoegd gezag. Staand provinciaal beleid is vastgelegd in het Interprovinciaal Wolvenplan en in provinciale wolvenplannen. Het ministerie van LNVN is voor heel Nederland systeemverantwoordelijk voor dit wolvenbeleid.

Bestuurders van de provincies en het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNVN) hebben besloten om de samenwerking te intensiveren en samen in versneld tempo te werken aan beleidsmaatregelen. Met voorliggende Landelijke Aanpak Wolven (LAW) geven LNVN en provincies hier gezamenlijk, ieder vanuit zijn eigen rol en bevoegdheden, invulling aan. De genoemde activiteiten in deze aanpak zijn ondersteunend en aanvullend aan provinciaal beleid en het Interprovinciaal Wolvenplan.

2. Doelstelling

De inzet van provincies en LNVN is erop gericht om met deze LAW de gezamenlijke slagkracht te vergroten.

De LAW heeft daarmee tot doel:

- Voorkomen van incidenten;
- Daadkrachtig en snel kunnen optreden bij incidenten;
- Voorkomen van (toenemende) maatschappelijke onrust, rekening houdend met de verregaande sociaal maatschappelijke gevolgen van de aanwezigheid van de wolf;
- Inspanningen plegen voor de wettelijke verplichting tot bescherming van de wolf;
- Kaders bewerkstelligen die passend zijn voor Nederland als klein en dichtbevolkt land.

Om deze doelen te bereiken, zetten we in op het:

- Versterken van maatschappelijke informatievoorziening en voorlichting;
- Bevorderen van kennisontwikkeling en -uitwisseling;
- Onderzoeken en implementeren van juridische mogelijkheden in relatie tot incidentenbestrijding;
- Stimuleren en faciliteren van het nemen van preventieve maatregelen;
- Voorbereiden op verlaging van de beschermde status;
- Bevorderen van de internationale samenwerking;
- Borgen interbestuurlijke samenwerking.

Veel van deze doelen vragen inspanningen die provincies en LNVN samen en zonder sterke afhankelijkheden of risico's kunnen uitvoeren. Doelen die betrekking hebben op internationale en juridische kaders kennen veel onzekerheid, omdat we hiervoor deels afhankelijk zijn van externe partijen (zoals andere landen en de Europese Commissie) en de toetsing door rechters.

3. Reikwijdte

De Landelijke Aanpak Wolven belichaamt een gezamenlijke aanpak van provincies en LVVN die ondersteunend is aan het provinciale beleid en aan het beleid dat voortvloeit uit de systeemverantwoordelijkheid van LVVN. Alle inspanningen onder de LAW zijn aanvullend op het huidige beleid en ondersteunen bij de uitvoering van bestaand beleid. De inspanningen komen dus niet in de plaats van de bestaande inzet en er vindt ook geen wijziging plaats in rollen of verantwoordelijkheden. In deze LAW werken LVVN en provincies samen om eerder benoemde doelen en resultaten te realiseren. Waar van toepassing, kunnen de uitkomsten van dit proces worden voortgezet in toekomstig beleid.

Bij verschillende activiteiten van de aanpak spelen gemeenten en burgemeesters een belangrijke rol. Specifiek vanuit het perspectief van openbare orde is er aanvullend ook een rol voor de driehoek van politie, Openbaar Ministerie en gemeente. Zij zullen bij deze activiteiten worden betrokken. Bij veel activiteiten is ook betrokkenheid van andere organisaties belangrijk. Soms zijn deze ook noodzakelijk en dienen er ook de benodigde afspraken te worden gemaakt. In de uitvoering zal per activiteit de betrokkenheid van organisaties of belanghebbende partijen worden weergegeven.

De LAW loopt tot en met 2029. De eerste fase loopt tot en met eind 2025 en heeft het karakter van een intensieve samenwerking, waarmee we gezamenlijk activiteiten ondernemen om de problematiek rondom wolven in Nederland het hoofd te bieden. De periode van 2026 tot en met 2029 heeft het karakter van een bestendigingsfase. Voor het einde van 2025 wordt bekeken hoe de samenwerking verder worden vormgegeven om de nog openstaande resultaten te bereiken en de bereikte resultaten te bestendigen.

De ontwikkelingen rondom de wolf volgen zich in rap tempo op. Indien noodzakelijk kan de LAW worden gewijzigd.

4. Activiteiten en planning

Onderstaand staat per actiepoint op hoofdlijnen een beschrijving, het doel, de doorlooptijd en de rolverdeling tussen provincies en LVVN omschreven. Het betreft een gezamenlijke inschatting van provincies en LVVN die in een serie van werksessies tot stand is gekomen.

4.1 Preventie

4.1.A Landelijk Team Veebescherming

- **Beschrijving en doel:** Door preventieve maatregelen te nemen kan worden voorkomen dat een wolf schapen of ander vee aanvalt. Een manier om dit te doen, is het plaatsen van omheiningen waar wolven redelijkerwijs niet doorheen of overheen kunnen. De inzet is om landelijk de bescherming van vee te stimuleren, waarmee veehouders meer hulp krijgen bij het nemen van maatregelen, zoals het realiseren van wolfwerende omheiningen. Schade aan vee wordt daarmee zoveel mogelijk voorkomen. Preventieve maatregelen tegen wolvenaanvallen stimuleren we omdat de aanwezigheid van de wolf voor veehouders nieuw is en de terugkeer van de wolf een grote maatschappelijke impact heeft. In Nederland zijn er al diverse regionale initiatieven en subsidies beschikbaar voor het nemen van wolfwerende maatregelen. In Gelderland is recent door de Gelderse Wolvencommissie het initiatief voor een Pilot Team Veebescherming genomen. LVVN ziet het belang van deze pilot. Reeds opgedane ervaringen, zoals met het 'wolf fencing team Belgium' en de voorgenomen pilot vanuit Gelderland, worden meegenomen in het beoogde, gezamenlijke landelijke team.
- **Doorlooptijd:**
 - Q1 2025: opleveren plan van aanpak met noodzakelijke stappen om te komen tot een landelijk team en de doorlooptijd van het project.
 - Q2 2025 en verder: uitvoeren plan van aanpak.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LVVN en provincies.
 - Bij de nadere uitwerking en implementatie van het project zullen overige relevante partijen worden betrokken, waaronder organisaties met ervaring op het gebied van veebeschermende maatregelen.

4.1.B Europese Fondsen

- **Beschrijving en doel:** Er wordt een inventarisatie uitgevoerd naar de financiële mogelijkheden die Europese Fondsen bieden voor het verstevigen van de bescherming van gehouden dieren tegen de wolf. Hierin wordt er gekeken naar de verschillende fondsen en hun voorwaarden en het gebruik van deze fondsen in andere EU-landen.
- **Doorlooptijd:**
 - Q1 2025: opleveren van resultaten van deze inventarisatie.
 - Q2 2025 en verder: op basis van deze inventarisatie worden vervolgstappen bepaald.
- **Rolverdeling:**
 - LVVN verzorgt de uitvoering van de inventarisatie naar mogelijkheden voor Europese Fondsen.
 - De uitkomsten van de inventarisatie worden gedeeld en besproken met de provincies.

4.1.C Invulling open norm Besluit houders van dieren

- **Beschrijving en doel:** Dierhouders moeten volgens het Besluit houders van dieren hun dieren indien nodig beschermen tegen roofdieren. Op dit moment is het onduidelijk hoe deze bescherming minimaal moet worden ingevuld in het kader van de wolf. Er wordt daarom gewerkt aan een beleidsregel die invulling geeft aan deze 'open norm'. Hierin wordt rekening gehouden met de normering van wolfwerendheid van BIJ12. Stakeholders, waaronder toezichthouders, natuurbeheerorganisaties en sectoren worden nauw betrokken in dit traject.
- **Doorlooptijd:**
 - Q4 2024: de Eerste Kamer wordt geïnformeerd over de voortgang van dit traject.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LNVN. De provincies worden hierbij betrokken.

4.1.D Ruimtelijke visie

- **Beschrijving en doel:** Nederland is een klein en dichtbevolkt land wat de kans op confrontaties tussen mensen en wolven vergroot. Bepaalde gebieden worden intensiever door mensen gebruikt dan andere. Daarbij zijn we vanuit (inter)nationale regelgeving verplicht om ruimte te bieden aan de wolf in Nederland nu deze inheemse soort ons land weer heeft gevonden. Daarom is het belangrijk om te werken aan een visie op de ruimte voor wolven in Nederland. Deze visie wordt gezamenlijk op landelijke schaal opgepakt, omdat leefgebieden van wolven niet ophouden bij provinciegrenzen. De visie geeft antwoord op de vraag welke ruimte primair bestemd is voor de wolf, waarbij ook rekening wordt gehouden met de ecologie van de soort en maatschappelijk draagvlak. Onvermijdelijke keuzes in situaties waarin dierhouderij, recreatie of ander intensief menselijk gebruik niet samengaat met de aanwezigheid van wolven worden benoemd. Ook is er in deze visie ruimte voor de verschillende opvattingen van verschillende provincies en agrarische en ecologische experts. De mogelijkheden om de aanwezigheid van wolven te sturen worden mede bepaald door de juridische bescherming van de wolf.
- **Doorlooptijd:**
 - Q1/Q2 2025: Start verkenning
 - Q3 2025: Start opstellen ruimtelijke visie.
 - Q4 2026: ruimtelijke visie gereed.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor het Rijk en provincies.

4.2 Kennis en informatiedeling

4.2.A Landelijk Informatiepunt Wolf (LIW)

- **Beschrijving en doel:** Er is zowel bij overheden als breder in de maatschappij behoefte aan een centraal georganiseerd informatiepunt over de wolf. Hiermee wordt versnippering van het informatie- en communicatielandschap over de wolf tegengegaan. Het LIW draagt bij aan het voorkomen van verwarring, desinformatie en uiteindelijk polarisatie in de maatschappij over het thema wolf. Het informatiepunt start als een nieuw in te richten website en telefoonnummer voor incidenten, waar men met vragen terecht kan. Vervolgens kan het LIW stapsgewijs worden uitgebreid met aanvullende onderdelen, zoals diensten en ondersteuning voor dierhouders; een meldpunt, een social mediateam voor proactieve voorlichting; het beschikbaar stellen van educatief- en publieksmateriaal aan onderwijs, medeoverheden en media etc.

- Doorlooptijd:
 - Q4 2024: provincies hebben opdracht gegeven aan BIJ12 (opdrachtnemer) voor een plan van aanpak over een Landelijk Informatiepunt Wolf. LVVN wordt hierbij betrokken.
 - Q4 2024: plan van aanpak gereed, met inzicht op invulling LIW, een tijdlijn en prioritering van aanvullende onderdelen, met kostenindicatie per onderdeel.
 - Q1 2025: LVVN en IPO beoordelen gezamenlijk het plan van aanpak en besluiten over toekenning van de benodigde middelen. Bij akkoord geven LVVN en IPO gezamenlijk opdracht aan BIJ12 voor de uitvoering van het plan van aanpak
 - Q1 2025: LIW is open met een basale website en telefoonnummer.
 - Na Q1 2025: aanvullende onderdelen worden stapsgewijs in gebruik genomen.
- Rolverdeling:
 - Dit is een actie voor provincies en LVVN. De beschrijving onder het onderdeel 'Doorlooptijd' bevat een toelichting op deze rolverdeling.

4.2.B Landelijk Deskundigenteam Wolf

- Beschrijving en doel: provincies, gemeenten en politie zijn verantwoordelijk voor het handelen bij incidenten met wolven. Afhankelijk van het type incident en de specifieke omstandigheden is een andere aanpak nodig. In deze uitvoering van het wolvenbeleid is behoefte aan duidelijke, snel toegankelijke en onafhankelijke kennis en expertise. Het Landelijk Deskundigenteam Wolf bestaat uit een team van deskundigen, uit diverse relevante disciplines (waaronder de ecologie en landbouw) en met kennis en ervaring uit de praktijk. Het deskundigenteam heeft tot doel om bevoegde gezagen snel van onafhankelijk advies te voorzien en kan zowel advies als inzet leveren bij acute situaties, en bij omstandigheden waar meer tijd is om de aanpak uit te werken.
- Doorlooptijd:
 - Q2 2025: Kwartiermaker brengt advies uit over samenstelling en taken van het deskundigenteam.
 - Q4 2025: Instellingsbesluit deskundigenteam is opgesteld.
- Rolverdeling:
 - Dit is een actie voor provincies en LVVN.

4.2.C Kennis en expertise

- Beschrijving en doel: LVVN en provincies stellen vast dat kennis en expertise een belangrijke rol spelen voor het ontwikkelen van wolvenbeleid dat zowel op korte als lange termijn effectief en doelmatig is. Daarom wordt er een inventarisatie gedaan naar kennis en onderzoeksvragen die het wolvenbeleid kunnen verstevigen. Op basis van de uitkomsten van deze inventarisatie wordt door provincies en LVVN besloten of/welke onderzoeken worden uitgezet.
- Doorlooptijd:
 - Q1 2025: Inventarisatie kennis en onderzoeksvragen.
 - Q2 2025: Prioritering kennis en onderzoeksvragen.
 - Q3 2025: Start onderzoeksprojecten.
- Rolverdeling:
 - Dit is een actie voor provincies en LVVN.

4.3 Verbetering incidentenbestrijding

4.3.A Onderzoek definitie probleemwolf

- **Beschrijving en doel:** In de interventierichtlijnen van het Interprovinciaal wolvenplan is een beschrijving opgenomen van probleemwolven. Deze interventierichtlijnen bieden ruimte aan de wijze waarop in te grijpen bij incidenten met wolven. LVVN en provincies onderzoeken in aanvulling op de interventierichtlijnen van het Interprovinciaal wolvenplan of er eenduidige definities voor een probleemwolf en een probleemsituatie met een wolf kunnen worden opgesteld en vastgelegd, die juridisch houvast biedt bij de onderbouwing van vergunningverlening. Ook kunnen definities meer duidelijkheid geven over wanneer er ingegrepen kan worden. Tevens wordt onderzocht welke rol een landelijk deskundigenteam kan spelen bij het toepassen van de definities in de praktijk wanneer moet worden ingegrepen bij wolvenincidenten.
- **Doorlooptijd:**
 - Q4 2024: concept definities (delen met Tweede Kamer).
 - Q1 2025: beantwoording ecologische vragen rond concept.
 - 2026: definitie is vastgelegd in nationale regelgeving.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LVVN en provincies.

4.3.B Onderzoek versnellen vergunningverlening

- **Beschrijving en doel:** LVVN en provincies onderzoeken de mogelijkheden voor het versnellen van vergunningverlening voor het ingrijpen bij wolvenincidenten. Bijvoorbeeld via het aanpassen van werkwijzen om het behandelen van vergunningen te versnellen of het uitwerken en delen van *best practices* m.b.t. vergunningverlening. Eventuele nieuwe kansrijke mogelijkheden worden door de provincies bij vergunningverlening in de praktijk gebracht.
- **Doorlooptijd:**
 - Q1 2025: inventarisatie versnellen vergunningverlening.
 - Vanaf Q2 2025: toepassing in de provinciale vergunningenpraktijk, leren van de ervaringen en die lessen weer in de praktijk brengen.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor provincies en LVVN.
 - Provincies zijn bevoegd gezag en verantwoordelijk voor vergunningverlening en eventuele versnelling hiervan. LVVN faciliteert en initieert het onderzoek.

4.3.C Onderzoek mogelijkheden tot maatregelen vanuit veiligheidsperspectief

- **Beschrijving en doel:** LVVN onderzoekt of er mogelijkheden zijn om vanuit een (openbare) veiligheidsperspectief op te treden rondom incidenten met wolven waar de noodbevoegdheden van burgemeesters niet kunnen worden toegepast en een sneller instrument dan vergunningverlening nodig is. We onderzoeken met de ministeries van J&V en BZK of er binnen de voor veiligheid relevante wet- en regelgeving mogelijkheden zijn om noodbevoegdheden met betrekking tot calamiteiten met wolven een plek te geven. Daarbij kijken we ook naar hoe regelgeving en werkwijzen in andere Europese landen zijn georganiseerd. Ook ervaringen van Nederlandse burgemeesters worden meegenomen.
- **Doorlooptijd:**
 - Q4 2024: Analyse buitenlandse informatie.
 - Q4 2024: Mogelijkheden bespreken met ministeries van J&V en BZK, gemeenten en politie.
 - Q1 2025: Presenteren uitkomsten onderzoek.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LVVN.

4.4 Internationale aanpak

4.4.A Verlagen beschermde status

- **Beschrijving en doel:** De huidige strikt beschermde status van de wolf levert soms beperkingen op voor de aanpak van de problematiek rondom de wolf. Met het verlagen van de beschermde status van de wolf kan er op termijn meer ruimte ontstaan voor maatregelen tegen de wolf. Voor het verlagen van de beschermde status moeten allereerst de Europese kaders worden gewijzigd (Habitatrichtlijn). Hierna kan worden overgegaan tot het aanpassen van de nationale bescherming van de wolf onder de Omgevingswet. De voorbereiding voor het wijzigen van deze nationale kaders zal zoveel mogelijk parallel aan de behandeling van de wijziging van de Habitatrichtlijn plaatsvinden. Voor het wijzigen van de Europese kaders, en bijbehorende planning, is er sprake van een sterke afhankelijkheid van andere partijen (zoals de overige EU-lidstaten en de Europese Commissie). De inzet van LVVN is om samen met andere lidstaten de aanpassing van de Europese Habitatrichtlijn zoveel mogelijk te bespoedigen.
- **Doorlooptijd:**
 - Q1-Q4 2025: Verwachte doorlooptijd wijziging Habitatrichtlijn.
 - Q1 2025-Q2 2026: Verwachte doorlooptijd wijziging nationale wetgeving.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LVVN. De provincies worden op de hoogte gehouden van relevante ontwikkelingen.
 - Voor wijziging van nationale wetgeving is afstemming met provincies vereist.

4.4.B Bepaling Staat van Instandhouding (Svl)

- **Beschrijving en doel:** Op dit moment is het onbekend of onze Nederlandse wolvenpopulatie in een gunstige Staat van Instandhouding (Svl) verkeert. Onze wolven zijn onderdeel van een grotere populatie die we met andere landen delen. Ook voor deze grotere grensoverschrijdende populatie is de Svl nog niet bekend. Met deze actie werken we aan duidelijkheid over de Svl op nationaal en internationaal niveau. Dit is belangrijk omdat de Svl één van de voorwaarden is waaraan getoetst wordt in vergunningverlening voor ingrijpen bij wolvenaanvallen. Een gunstige Svl vergroot daarmee de juridische ruimte voor maatregelen. Het bepalen van de Svl vindt plaats binnen vaste juridische kaders, is sterk gebaseerd op objectieve wetenschappelijke analyses en kent stappen die in zowel nationaal als internationaal verband genomen moeten worden. De uitkomst van zowel het nationale als internationale proces, en daarmee de ruimte die dit geeft voor maatregelen, is niet op voorhand vast te stellen. Voor het bepalen van de internationale Svl zijn we daarbij ook sterk afhankelijk van medewerking van de EU-lidstaten met wie we onze wolvenpopulatie delen.
- **Doorlooptijd:**
 - Q2 2025: Svl Nederlandse wolvenpopulatie bepaald.
 - De doorlooptijd voor de internationale Svl is afhankelijk van de inzet van betrokken lidstaten en de mogelijkheden die vanuit de Europese Commissie worden geboden. Naar verwachting is dit een traject van minstens één jaar.
- **Rolverdeling:**
 - Dit is een actie voor LVVN. Provincies worden bij deze actie betrokken.

4.4.C Noordwest-Europese Wolvensamenwerking

- **Beschrijving en doel:** Nederland heeft het initiatief genomen om samen met omliggende landen (België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg) een gezamenlijke (Noordwest-Europese) wolvensamenwerking op te zetten. Doel van deze samenwerking is enerzijds om gezamenlijk de Svl van de gedeelde wolvenpopulatie in de biogeografische (Noord-Atlantische) regio te beoordelen en te bevorderen en daar op termijn gezamenlijk over te rapporteren richting de Europese Commissie (conform de Habitatrichtlijn). Anderzijds om door middel van uitwisseling van kennis en ervaringen, met name over preventieve maatregelen, compensatie van schade aan vee en de omgang met zogeheten 'probleemwolven', te leren van elkaar en zo conflicten tussen mensen, vee en wolven beter te voorkomen of de impact ervan te beperken.

- Doorlooptijd:
 - Twee werkgroepen zijn reeds aan de slag om deze doelen en de te nemen acties verder uit te werken in een plan.
 - Q1 2025: Opleveren van een plan van aanpak en uitvoering hiervan.
- Rolverdeling:
 - Dit is een actie voor LVVN, in afstemming met provincies.

4.4.D *Verkennen mogelijkheden tot maatwerk voor NL bij Europese Commissie*

- Beschrijving en doel: Voor alle bovenstaande acties zijn we gebonden aan de Habitatrictlijn en het Verdrag van Bern. Daar moeten we ons aan houden. Tegelijkertijd, worden deze regels vaak ervaren als knellend en niet passen bij de Nederlandse situatie, als klein en dichtbevolkt land. Daarom wordt in Brussel gepleit voor meer mogelijkheden voor maatwerk.
- Doorlooptijd:
 - Doorlopend.
- Rolverdeling:
 - Dit is een actie voor LVVN.

5. Samenwerking en communicatie

Deze Landelijke Aanpak Wolven omvat een gezamenlijke aanpak van de provincies en LVVN. Per actiepoint wordt bekeken welke stakeholders betrokken moeten worden en welke mate van participatie daarbij nodig is.

Het is van belang dat betrokken stakeholders over deze LAW worden geïnformeerd. Dit doen wij in ieder geval via het Landelijk Overleg Wolf (LOW)¹.

Er is sprake van sterke polarisatie in het debat over de wolf. Mensen hebben behoefte aan kennis en duidelijkheid vanuit de overheid, maar ook aan erkenning van de sociale dimensie van de aanwezigheid van wolven en de bijbehorende emoties en dilemma's. Bij de uitvoering van deze LAW en de verschillende acties die hieronder vallen wordt daarom nadrukkelijk stil gestaan bij het belang van communicatie met burgers en de verschillende betrokken partijen.

¹ Het Landelijk Overleg Wolf (LOW) bestaat uit een dertiental organisaties die vanuit verschillende opvattingen gezamenlijk vraagstukken aanpakt op het gebied van wolven. Het LOW is op 25 november 2020 gestart en staat onder leiding van de onafhankelijk voorzitter dhr. Pieter van Geel. Samenstelling Landelijk Overleg Wolf (LOW): De12Landschappen, Dierenbescherming, Federatie Particulier Grondbezit, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders, Vereniging Gescheperde Schaapskudden, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Wageningen Environmental Research, Wolf Fencing Nederland, Zoogdiervereniging.

6. Belangrijkste randvoorwaarden

Er zijn diverse belangrijke randvoorwaarden voor het doen slagen van deze Landelijke Aanpak Wolven. In het gezamenlijke BO van staatssecretaris en de provincies van 28 november 2024 is de LAW vastgesteld. Hiermee hebben beide partijen zich gecommitteerd aan de inhoud van de aanpak en het gezamenlijk zorgdragen voor de randvoorwaarden.

De belangrijkste randvoorwaarden hebben betrekking op financiële middelen en uitvoeringscapaciteit. Beleid ten aanzien van wolven vraagt om uitvoeringscapaciteit en in veel gevallen ook om financiële middelen. Deze Landelijke Aanpak Wolven is een aanvullende inspanning die op sommige onderdelen aanvullende kosten met zich meebrengt. Het verkrijgen van aanvullende middelen is essentieel en voorwaardelijk voor de implementatie van de genoemde activiteiten zoals beschreven in deze aanpak. Provincies en Rijk spannen zich gezamenlijk in om de benodigde middelen te verkrijgen.

7. Organisatie

Een goede organisatie voor de LAW is van belang om de genoemde activiteiten uit de aanpak te kunnen oppakken. Provincies en LVVN zullen de invulling van de organisatie nader vorm geven.

Deze uitgave is tot stand gekomen door
een samenwerking tussen:

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

December 2024 | Publicatie-nr. 1224-025

